

Фронт і тил

Через кілька років в Україні буде до 5 млн ветеранів. Систему їхньої підтримки та реінтеграції потрібно терміново модернізувати.

На третьому році повномасштабного вторгнення Росії для підтримки українських ветеранів та їхніх родин запущено різноманітні державні програми, громадські ініціативи та онлайн-інструменти. Але незважаючи на безліч вдалих рішень, ситуація далека від райдужної і потребує ухвалення нових рішень.

Зважаючи на довгостроковий характер війни на виснаження, за оцінками Міністерства у справах ветеранів, за кілька років на державну підтримку можуть претендувати до 5 млн осіб – ветеранів та їхніх родин. Вони мають право на отримання широкого спектра пільг і послуг – від реабілітації та психологічної підтримки до житла, земельних ділянок, освіти, транспорту та ритуальних послуг.

Насамперед зміни мають торкнутися «Закону про статус ветеранів війни та гарантії їхнього соціального захисту», ухваленого ще 1993 року. До 2014 року Збройні сили України налічували трохи більше ніж 160 тис. осіб. У період із 2014 до 2021 року у відповідь на російську агресію кількість військовослужбовців зросла на 50 відсотків, а після ескалації 2022 року внаслідок масової мобілізації добровольців чисельність української армії сягнула 880 тис. осіб.

За реалізацію державної політики відповідає Міністерство у справах ветеранів України. До його складу входять сім департаментів і окремо створений Український фонд ветеранів. 2024 року на підтримку ветеранів та їхніх сімей було виділено майже 14 млрд грн (приблизно \$337 млн), а на фінансування інших заходів державної ветеранської політики – 13,5 млрд грн (близько \$325 млн).

Однак ефективність роботи міністерства піддається сумніву і критиці з боку ветеранів і громадських активістів. У лютому 2024 року це навіть призвело до відставки міністерки Юлії Лапутіної.

*Державні установи
мають зменшити свою
«бюрократичність» та
спростити процедури
отримання ветеранами
допомоги*

Згідно з опитуванням, проведеним серед ветеранів і військовослужбовців навчально-аналітичним відділом Українського ветеранського фонду, широко поширена думка, що міністерство та інші профільні державні установи не виконують свої обов'язки повною мірою. Більшість респондентів зазначили, що державні установи мають зменшити свою «бюрократичність» та спростити процедури отримання ветеранами допомоги.

На жаль, проблеми ветеранів не обмежуються лише отриманням допомоги, їх набагато більше. Рівень безробіття серед українських ветеранів зріс до 30,95 відсотка. І найбільшою перешкодою при їхньому працевлаштуванні є не рівень заробітної плати, а проблеми з фізичним здоров'ям, нерозуміння з боку суспільства та психологічні труднощі.

Більше половини ветеранів хочуть відкрити власний бізнес. Тому важливо не лише підтримувати державні програми, зокрема, з надання пільг і зниження оподаткування, та впроваджувати міжнародні проекти з розвитку приватного підприємництва ветеранів та їхніх родин, а й продовжувати системну роботу зі зниження тиску на бізнес та посилювати очищення правоохоронних органів і судової системи.

Також ветеранів турбує відсутність інклюзивних робочих і громадських просторів, адаптованих для осіб з інвалідністю. У деяких містах уже працює безкоштовна служба таксі для ветеранів з обмеженою мобільністю. Актуалізується питання розвитку телемедицини, впровадженої на законодавчому рівні 2015 року. Телемедицина сприяє не лише спрощенню консультування лікарів між собою та отримання результатів обстежень пацієнтів, а й може значно полегшити життя маломобільних ветеранів та тих, хто проживає у віддалених населених пунктах. І в цьому напрямку попереду ще багато роботи.

Важливе значення має психологічна підтримка, превенція суїцидів і розвитку залежностей від психоактивних речовин. В Україні вже працює кілька гарячих ліній підтримки ветеранів та членів їхніх родин, але гостро відчувається брак фахівців із роботи з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР). Існує запит від працівників служб соціальної допомоги, місцевого самоврядування, роботодавців та населення загалом на підвищення поінформованості

з питання особливостей комунікації з людьми, в яких діагностовано стресовий розлад або інші психологічні проблеми внаслідок участі в бойових діях.

Ще одним великим викликом є брак місць у реабілітаційних центрах. Минулого року Міністерство у справах ветеранів анонсувало створення в Україні цілої мережі сучасних реабілітаційних центрів за рахунок розширення вже діючих або будівництва нових. Але поки що відкрили тільки один такий центр у Львові. Крім того, необхідно розширювати міжнародну співпрацю для покриття потреб у протезуванні.

Близько десяти років Україна вивчає досвід інших країн, особливо США, де налічується понад 18 млн ветеранів. І хоча не можна стверджувати, що всі з них отримали адекватну допомогу в реінтеграції в цивільне життя, адаптація американського комплексного підходу може бути корисною.

Наприклад, на початку цього року було представлено рекомендації щодо поглиблення впровадження американського досвіду у сфері ветеранської політики. У документі, підготовленому експертами з України та США, розглянуто 11 найважливіших сфер: розвиток системи соціальних гарантій; працевлаштування, освіта, професійна підготовка та перекваліфікація; медична допомога та реабілітація; психологічна допомога; підтримка ветеранів на рівні спільноти (community-based approach); захист прав ветеранів; проектування доступних просторів; політична участь ветеранів; політика пам'яті; реалістичне зображення ветеранів у медіа; громадські організації ветеранів і для ветеранів.

*Безліч рекомендацій
об'єднує одна головна
ідея: фактично
ветеранам буде
потрібна підтримка
протягом усього життя*

Безліч рекомендацій об'єднує одна головна ідея: фактично ветеранам буде потрібна підтримка протягом усього життя. Тому важливо розробити скоординовані маршрути реінтеграції в коротко-, середньо- і довгостроковій перспективі. Це передбачає узгодження роботи різних служб підтримки та ресурсів для забезпечення цілісного підходу.

Слід також відзначити дві основні проблеми, що стоять на шляху успішної реалізації ідей щодо модернізації наявної системи соціального захисту ветеранів для забезпечення реабілітації та реінтеграції в цивільне життя: бюджетні обмеження та людський фактор.

Очевидно, що нині без макрофінансової допомоги, підтримки громадянського суспільства та міжнародних організацій Україна не зможе впоратися з таким масштабним викликом. Бюджет американського міністерства у справах ветеранів на 2024 рік становить \$325,1 млрд. Про такі суми українському уряду залишається тільки мріяти. Тому важливо не просто копіювати, а саме адаптувати американський досвід з урахуванням українських реалій і фінансових можливостей.

Ще більш важливим фактором є імплементація політики на місцях. Адже навіть найкращі рішення не приносять користі, якщо залишаються виключно на папері.

Катерина Одарченко

Катерина Одарченко (Kateryna Odarchenko) – політична консультантка, партнерка SIC Group Ukraine, членкиня Міжнародної асоціації політичних консультантів (IAPC).

